

Alweer een onderzoek naar Common Ground?

Over onjuiste assumpties van de spreker en het emotionele effect daarvan bij de luisteraar

Bo Schellens

2040398

Masterscriptie

Communicatie- en Informatiewetenschappen

Specialisatie Communicatie & Cognitie

School of Humanities and Digital Sciences

Tilburg University, Tilburg

Begeleider: Dr. E. Oversteegen

Tweede lezer: Dr. J.A.A. Engelen

Januari 2021

Samenvatting

Taalgebruik is een onderdeel van communicatie dat van invloed is op sociale conflicten. In onze dagelijkse communicatie stemmen we ons taalgebruik af op de kennis en overtuigingen van een ander. Daarvoor putten we uit een reservoir dat is opgebouwd uit gedeelde ervaringen en wereldkennis, genaamd de common ground. Een spreker kan zich echter vergissen door ervan uit te gaan dat een bepaalde overtuiging gedeeld is met zijn gesprekspartner, terwijl dat niet zo is. Het is waarschijnlijk dat zo'n onjuiste assumptie over de common ground op weerstand stuit, emoties oproept en daarmee conflict uitlokt. Deze studie gaat hierop in door te onderzoeken of onjuiste assumpties over de common ground emoties oproepen. Daartoe is een enquête opgesteld met een manipulatie waarin respondenten blootgesteld werden aan de controleconditie of één van de drie condities met onjuiste assumpties: expliciet geformuleerd of blijkend uit zwakke of sterke presupposities. Emotie werd gemeten door middel van de PANAS schaal. Uit de resultaten bleek dat onjuiste assumpties negatieve emoties oproepen zoals boosheid, angst en schuld. Ook was er een daling van positieve emoties. Het maakte niet uit of de assumpties expliciet geformuleerd waren of subtiel bleken uit een presuppositie: beiden hadden hetzelfde emotionele effect. Om conflict te voorkomen lijkt het dus van belang om taalgebruik zorgvuldig te kiezen, zodat er geen blijk wordt gegeven van onjuiste assumpties.

Inhoudsopgave

Introductie	5
Theoretisch Kader	6
Implicaturen en afleidingen.....	6
Common ground.....	8
Onjuiste assumpties	10
Presupposities.....	12
Emotie en Conflict	14
Onderzoeksopzet	17
Vooronderzoek	17
Onderzoek	18
Respondenten	18
Procedure.....	19
Materiaal	20
Data analyse	23
Resultaten	24
Boosheid.....	24
Angst	25
Schuld.....	26
Vreugde	26
Individuele items	29
Conclusies	31

Discussie	32
Bibliografie	37
Bijlagen	42
Bijlage A	42
Bijlage B.....	43
Bijlage C.....	44
Bijlage D	45
Bijlage E.....	47

Introductie

‘Alweer een onderzoek naar common ground?’. De ondertoon in deze zin is duidelijk voelbaar. Door het woordje ‘alweer’ verandert de betekenis van die zin, omdat het ervoor zorgt dat die veronderstelt dat dit onderzoek niet de eerste is over common ground. De informatie uit deze zin die niet expliciet gezegd is, maar wel impliciet bedoeld wordt, is een presuppositie (Stalnaker, 2002). Dat is waar deze scriptie zich op richt: presuppositiegebruik in communicatie. Als die presuppositie iets vooronderstelt wat als onjuist wordt ervaren – misschien geeft deze scriptie wel een originele kijk op common ground – kan die uitspraak op weerstand stuiten. Het oordeel dat in de zin besloten ligt werkt dan emotionerend. In het scala aan literatuur over common ground is niet veel te vinden over empirische aanwijzingen dat schendingen van de common ground emoties op kunnen roepen. Deze scriptie rapporteert onderzoek naar de (intuïtief plausibele) relatie tussen common ground en emoties.

Maatschappelijk gezien is deze studie van belang, omdat eventuele emoties als gevolg van dit soort onjuiste veronderstellingen over de ander weleens bij zouden kunnen dragen aan conflictsituaties (Guerrero & La Valley, 2006). De vraag waar dit onderzoek een antwoord op probeert te vinden is of onjuiste assumpties over de kennis en overtuigingen van de luisteraar, een emotioneel effect hebben op diegene. Daarbij spelen zaken als audience design, accommodatie en presuppositietriggers een verklarende rol.

Inderdaad, dit is niet het eerste onderzoek naar common ground en het zal waarschijnlijk niet de laatste zijn. Dit is alweer een onderzoek naar common ground, maar dan bekeken vanuit een nieuw perspectief.

Theoretisch kader

Mensen communiceren ontzettend veel. Meestal menen ze elkaar ook te verstaan. Toch begrijpen we elkaar, ondanks het spreken van dezelfde taal, niet altijd. Conflicten zijn soms onvermijdelijk als gevolg van miscommunicatie of misverstand (Bao et al., 2016). Omdat een conflict op zich weer een verstoorde communicatie met zich meebrengt, is het lastig hieruit te komen (Deutsch, 2014). Veel strategieën voor het oplossen van conflicten hebben dan ook te maken met communicatie, bijvoorbeeld actief luisteren, perspectief nemen en de juiste toon zetten (Bao et al., 2016). Zowel bij het ontstaan als bij het oplossen van een conflict lijkt communicatie dus een cruciale rol te spelen. Een belangrijk aspect van communicatie dat op zichzelf ook van invloed is op sociaal conflict is taalgebruik (Deutsch, 2014). Dit onderzoek focust op de rol van taalgebruik in conflict. Er wordt eerst besproken, aan de hand van de theorie van Grice (1975), hoe een spreker zijn taalgebruik kiest in een alledaagse, goedlopende conversatie, om vervolgens punten aan te wijzen waardoor taalgebruik kan zorgen voor miscommunicatie en conflict.

Implicaturen en afleidingen

Als spreker moeten we keuzes maken wat betreft de taal die we gebruiken om onze gedachten onder woorden brengen. We kunnen namelijk niet alles zeggen wat we denken. Het motorische proces van spreken kost tijd en daarvoor gaat ons denkproces te snel. Achter de zin ‘Daar heb ik laatst dat lekkere brood gekocht’ gaan waarschijnlijk nog meer gedachten schuil, bijvoorbeeld om welk brood het precies ging en de verwachting dat de luisteraar weet om welk brood het ging door een eerdere ervaring samen. Dit zijn gedachten die tijdens het uitspreken van die zin door het hoofd van de spreker zouden kunnen gaan. De uitgesproken woorden zijn dus maar een klein deel van de gedachte die erachter schuilgaat (Enfield, 2006). Niet al deze gedachten zijn van belang voor de luisteraar. Toch is er een deel van die

onuitgesproken boodschap, waarvan wordt verwacht dat de luisteraar deze afleidt uit de context. Het woord *daar* in bovenstaande zin is bijvoorbeeld zonder verwijzing, wanneer je niet weet in welke context het wordt uitgesproken. Het verwijst waarschijnlijk naar een plek die al eerder genoemd is in de conversatie (Ariel, 1994) of de spreker vult zijn uitspraak aan met een gebaar door te wijzen naar de plek waar hij het over heeft (Holler & Wilkin, 2009). De luisteraar kan zo de boodschap toch afleiden uit de context, zonder dat deze expliciet is uitgesproken. Op deze manier is het mogelijk een vlot lopende conversatie te houden, zonder alle gedachtes expliciet te verwoorden.

‘Daar heb ik laatst dat lekkere brood gekocht’ heeft de betekenis van dat wat expliciet gezegd is: de semantische inhoud. Daarnaast heeft het de betekenis die afgeleid moet worden op basis van contextuele informatie of informatie over de intenties van de spreker, dat wordt de pragmatische betekenis genoemd (Grice, 1975; Stalnaker, 1980). De pragmatische betekenis kan zowel vanuit de kant van de spreker als vanuit de kant van de luisteraar bekeken worden. Dat wat niet expliciet gezegd is, maar bedoeld wordt door de spreker noemen we een implicatuur (Grice, 1989). Vanuit het perspectief van de luisteraar noemen we dit een afleiding: dat wat niet expliciet gehoord is, maar afgeleid door de luisteraar (Jaszczolt, 2008). Kortom, een simpele uitspraak als ‘Daar heb ik laatst dat lekkere brood gekocht’ heeft verschillende vormen van betekenis; de semantische of de pragmatische betekenis. De betekenis zoals bedoeld door de spreker of zoals geïnterpreteerd door de luisteraar zijn invullingen van die pragmatische betekenis. Idealiter zijn deze hetzelfde, maar in de praktijk blijkt dat dat niet altijd zo is.

Om als luisteraar de betekenis van een uitspraak zoals die bedoeld is door de spreker te interpreteren, wordt gebruik gemaakt van het coöperatieve principe (Grice, 1975). Dit principe houdt in dat sprekers en luisteraars normaal gesproken een uitspraak vormgeven en interpreteren op een manier die past bij het doel en de richting van het gesprek (Grice, 1975).

Wanneer een spreker bijvoorbeeld op de vraag ‘Wat vind je van die nieuwe bakker in het dorp?’ antwoordt met ‘Ik koop altijd mijn brood daar’, geeft hij semantisch gezien geen antwoord op de vraag. Toch kan de luisteraar interpreteren dat de spreker positief is over de nieuwe bakker, omdat het passend is bij de richting van het gesprek dat na een vraag een antwoord volgt. De luisteraar kan er dus van uit gaan dat de uitspraak ‘Ik koop altijd mijn brood daar’ bedoeld is als antwoord op de vraag. Dit soort ongeschreven regels tussen spreker en luisteraar passend bij het coöperatieve principe zijn in kaart gebracht door Grice (1975). Hij stelde maxims op waarvan we normaal gesproken verwachten dat sprekers zich eraan houden. De eerste maxime is Quality, die stelt dat we veronderstellen dat sprekers dat vertellen waarvan zij denken dat het waar is. De tweede maxime is Relation; we gaan ervan uit dat de uitspraak verband houdt met de rest van het gesprek. De derde maxime, Quantity, veronderstelt dat een spreker de juiste hoeveelheid informatie geeft om de bedoelde boodschap te communiceren, zonder onnodige details. Manner, de vierde en laatste maxime, gaat ervan uit dat de spreker een schrijf- of spreekstijl kiest die het meest geschikt is voor het gesprek. Grice (1975) neemt aan dat zowel de spreker als de luisteraar de intentie hebben om de conversatie zonder misverstanden te laten verlopen. Toch is misverstand en daaruit volgend conflict soms onvermijdelijk (Bao et al., 2016). Het concept van *common ground* kan helpen om dat te verklaren.

Common Ground

Volgens Grice zou een spreker zich moeten baseren op de voorkennis van de luisteraar. De spreker zou zich moeten verplaatsen in de luisteraar, een soort gedachtenlezen, om erachter te komen wat diegene weet, om vervolgens eigen uitspraken daarop aan te passen. Maar hoe kan een spreker gedachtenlezen? Dat kan hij niet, maar hij veronderstelt op grond van gedeelde ervaringen en eerdere gesprekken met de luisteraar en op grond van

wereldkennis een reservoir aan proposities waarover beide partijen het eens zijn. Naar dit reservoir wordt in de literatuur gerefereerd met *common ground*. Common ground kan omschreven worden als een verzameling aan kennis, overtuigingen en veronderstellingen, die beide gesprekspartners delen en waarvan ze dat ook weten van elkaar (Clark, 1996; Jaszczolt, 2008; Stalnaker, 2002). Dankzij de common ground hoeft men bij het communiceren van een gedachte niet alle voor de hand liggende dingen te benoemen die al bij de luisteraar bekend zijn, of die de luisteraar door logisch redeneren kan afleiden uit de communicatie (Allen, 2013). In de zin ‘Daar heb ik laatst dat lekkere brood gekocht’ hoeft *daar* in deze conversatie bijvoorbeeld niet meer uitgelegd te worden, omdat de spreker tekstueel verwijst naar een plek die al bekend was in de common ground, een plek met ‘common ground status’ (Grice, 1989). Door het gesprek voorafgaand aan deze uitspraak was bijvoorbeeld al duidelijk dat het om de nieuwe bakker ging. In een gesprek veronderstellen we dus een zekere common ground en met elke uitspraak of gedeelde ervaring bouwen we deze verder op (Clark, 1996).

Naast de informationele kant van de common ground (het in stand houden van gemeenschappelijk begrip met betrekking tot de inhoud van het gesprek), bestaat er ook de sociaal-emotionele kant. Die kant geeft informatie over de mate waarin de gesprekspartners met elkaar verbonden zijn, elkaar vertrouwen, intimiteit delen (Enfield, 2006).

Met elke persoon waarmee we interactie hebben, wordt een common ground tot stand gebracht (Clark, 1996). Dit gebeurt onder andere in gesprekken; interactie tussen mensen zorgt ervoor dat ze snel van elkaar ontdekken of ze kennis en opvattingen gemeen hebben. Dat is de basis voor de common ground. De common ground wordt vervolgens aangevuld met alle informatie die mensen met elkaar uitwisselen (Geurts, 2019). Het delen van ervaringen levert ook een belangrijke bijdrage aan de common ground (Clark, 1996). *Personal common ground* en *communal common ground* kunnen nader onderscheiden

worden (Clark, 1996). De personal common ground wordt gevormd door ervaringen die de deelnemers samen hebben meegemaakt. Communal common ground ontstaat doordat we categoriseren. Dit doen we bijvoorbeeld op basis van bijvoorbeeld hobby's, geslacht, beroep, nationaliteit of religie. Door onze vermeende kennis over een bepaalde categorie mensen, kunnen we ook die kennis of overtuigingen al dan niet tot de common ground rekenen. Wanneer bijvoorbeeld twee bakkers elkaar ontmoeten kunnen ze van elkaar veronderstellen dat bepaalde vakjargon bekend is en dat ze dit kunnen gebruiken in hun conversatie. Ze vullen hun common ground dan aan op basis van hun beroep. Aan de hand van de opgebouwde common ground, kan de spreker zijn uitspraken ontwerpen. Wanneer een spreker zijn uitspraken vormgeeft zodat deze aansluit bij de kennis en overtuigingen van de luisteraar, doet hij aan *audience design* (Horton, 2008); hij 'ontwerpt' zijn uitspraken op maat voor zijn 'publiek'.

Onjuiste assumpties

Hoewel gesprekspartners met behulp van de common ground hun conversatie vlot kunnen laten verlopen, kan het ook voor miscommunicatie en conflict zorgen. Het lijkt niet altijd even makkelijk te zijn om als spreker te weten wat de luisteraar weet.

Common ground wordt gewoonlijk niet geëxpliciteerd. Gesprekspartners construeren dit onbewust in hun gedachten (Stalnaker, 2002). Veronderstellingen over de common ground kunnen dus weleens niet kloppen (Clark, 1996). Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn, wanneer een spreker zich een bepaald gegeven in de common ground niet herinnert, of wanneer een spreker zich een andere mentale representatie heeft gevormd van het gegeven dan de luisteraar (Colston, 2008). Volgens de spreker zal de op basis hiervan gevormde uitspraak afgestemd zijn op de luisteraar, maar bij de luisteraar zal het verwarring opleveren. Daarnaast speelt het *false-consensus-effect* een rol (Ross et al., 1977). Dat is de neiging van mensen om

hun gemeenschappelijkheid met andere mensen te overschatten. Met andere woorden, mensen wanen zich de common ground, de gedeelde kennis en overtuigingen, groter dan dat deze in werkelijkheid is. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een experiment van Newton (in Pronin et al., 2002), waarbij proefpersonen een ritme moesten tikken en vervolgens de waarschijnlijkheid moesten aangeven dat een luisteraar het lied zou herkennen. De tikkers schatten gemiddeld in dat 50% van de luisteraars het lied zou herkennen, wat in werkelijkheid maar 3% was. Puccio en Ross (in Pronin et al., 2002) rapporteren een experiment waarbij proefpersonen, de oplosers, gevraagd werd een raadsel op te lossen. Andere proefpersonen die de oplossing wisten, de beoordelaars, moesten aangeven hoeveel procent van de oplosers daadwerkelijk het raadsel zou oplossen. De beoordelaars dachten gemiddeld dat 83% van de oplosers het raadsel zou oplossen, terwijl 21% van de oplosers dat ook echt deden. Uit deze experimenten blijkt dat men het lastig vindt om te denken vanuit het perspectief van een ander, met het gevolg dat de common ground niet onfeilbaar is. Bij het mentaal construeren van common ground is eigen kennis van de spreker het uitgangspunt (Keysar et al., 1998). Daardoor kan ook het proces van audience design weleens mislopen. Met andere woorden: sprekers doen assumpties over de common ground die niet altijd kloppen (Stalnaker, 2002).

Er zijn verschillende manieren waarop een (verkeerde) assumptie over de common ground tot uiting kan komen in taalgebruik. Ten eerste kan de uitspraak letterlijk de assumptie uitdrukken, bijvoorbeeld ‘Je wordt er verdrietig van’, waarbij de spreker meent een emotie bij de luisteraar waar te nemen (Jucker & Smith, 1996). Daarnaast kan de assumptie ook de vorm van een vooronderstelling, een presuppositie aannemen: impliciete informatie in taal die als vanzelfsprekend of bekend verondersteld wordt of waarvan gedaan wordt alsof deze vanzelfsprekend of bekend is (Stalnaker, 2002). In de zin ‘Het brood heb ik gekocht bij mijn buurman’ is een presuppositie dat ik een buurman heb. Met betrekking tot audience

design, is het de taak van de spreker om te zorgen dat eventuele presupposities in zijn uitspraak horen tot de common ground (Von Fintel, 2008).

Presupposities

De informatie in een presuppositie staat niet ter discussie (Von Fintel, 2008). Een presuppositie kan onwaar zijn; in de zin ‘Het brood heb ik gekocht bij mijn buurman’ is dat zo wanneer ik helemaal geen buurman zou hebben. Maar dan heeft de zin waarin de presuppositie voorkwam geen waarheidswaarde; hij is niet waar en niet onwaar. Wil een zin waarheidswaarde hebben, dan moet de propositie dus waar zijn (Strawson, 1950). Het zit in de aard van een presuppositie dat ervan uit gegaan wordt dat deze waar is. Zelfs wanneer de zin waarin de presuppositie voorkomt onwaar is, blijft de presuppositie waar. Zowel in de zin ‘Ik heb het brood gekocht bij mijn buurman’ als in de zin ‘Ik heb geen brood gekocht bij mijn buurman’, blijft de presuppositie dat ik een buurman heb waar. Van een presuppositie wordt dus voorondersteld dat deze waar is, ongeacht of de zin waar is.

In de literatuur zijn verschillende soorten presupposities aangetoond, te herkennen aan presuppositietrigger: de talige vorm van presupposities (Van der Sandt, 1992). Een voorbeeld van een trigger is een *factief*. Dat is een werkwoord waardoor wordt voorondersteld dat een bepaald feit waar is, bijvoorbeeld ‘Hij *betreurt* zijn keuze voor volkorenbrood’. Het feit dat hij koos voor volkorenbrood staat in deze zin niet ter discussie en er wordt van voorondersteld dat deze waar is (Glanzberg, 2003). Een ander soort presuppositietrigger is een *cleft*, bijvoorbeeld ‘*Het was* de buurman die het brood kocht’. Door de structuur van een cleft wordt voorondersteld dat *iemand* het brood kocht (Glanzberg, 2003). *Focuspartikels* signaleren ook een presuppositie. Deze laten een relatie zien tussen het focus-element en andere alternatieven. Bijvoorbeeld in de zin ‘*Zelfs* de buurman kocht het brood’, wordt door het woord ‘zelfs’ voorondersteld dat het onwaarschijnlijk was dat de

buurman het brood zou kopen, vergeleken met andere alternatieven. Ook vooronderstelt het dat iemand anders ook het brood heeft gekocht (Glanzberg, 2003; Spalek et al., 2014). Een vierde voorbeeld van een presuppositietrigger is het *iteratief*: een woord dat een herhaling aangeeft. In de zin ‘Ook ik kocht het brood’, wordt door het woord ‘ook’ voorondersteld dat er, afgezien van mezelf, iemand anders was die het brood heeft gekocht (Glanzberg, 2003).

Bovenstaande expressies zijn een selectie uit alle mogelijk presuppositietriggers en zijn voorbeelden van manieren waarop assumpties over de common ground kunnen blijken uit het taalgebruik. We geven aan de lopende band blijk van assumpties. De common ground is dynamisch, steeds veranderend door nieuwe informatie die gesprekspartners communiceren en de daarbij horende presupposities (Stalnaker, 2002). Uitspraken waar presupposities aan ten grondslag liggen worden continu gedaan in een conversatie. Vaak gebeurt dit onopgemerkt. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer de aanname dat een presuppositie bekend was bij de luisteraar juist was. De presuppositie is in dat geval in overeenstemming met de common ground. Een *non-defecte* context is zo’n context waarin gesprekspartners dezelfde overtuigingen hebben over de common ground en waarin ze hetzelfde vooronderstellen (Stalnaker, 2002). Een andere mogelijkheid is dat een presuppositie niet in overeenstemming is met de common ground. Een zogenaamde *defecte* context betekent niet direct dat het problemen oplevert voor het verloop van de conversatie. Een luisteraar kan zich namelijk aanpassen door de presuppositie op te merken en vervolgens op te nemen in de common ground. Dit proces wordt *accommodatie* genoemd (Stalnaker, 2002). Over het algemeen accepteren we zo’n propositie als waar. Wanneer accommodatie moet plaatsvinden wil dit niet meteen zeggen dat er een verkeerde assumptie is gedaan over de common ground. Een spreker kan ook doen alsof hij de assumptie maakt dat iets in de common ground is, terwijl hij dat niet echt verwacht (Von Fintel, 2008). Hiervan kan gebruik gemaakt worden wanneer het voor de spreker aannemelijk is dat de presuppositie makkelijk

geaccommodeerd kan worden door de luisteraar, zoals in een zin als ‘Het brood heb ik gekregen van *mijn buurman*’. Het bestaan van een buurman is vrij vanzelfsprekend. Of wanneer een spreker bij een luisteraar de indruk wil wekken dat de propositie geen speciale aandacht vereist omdat het toch al common ground is (Schmid, 2001). Een presuppositie vooronderstelt immers dat iets vanzelfsprekend is.

Toch kan niet elke onjuiste assumptie opgelost worden door middel van accommodatie (Stalnaker, 2002). Dat is bijvoorbeeld zo wanneer een propositie die voorondersteld wordt geen waarheidswaarde heeft omdat hij niet past in de context. De zin ‘Ik ben blij dat ik zo’n fijne buurman heb’ kan bijvoorbeeld niet zomaar geaccommodeerd worden wanneer de luisteraar weet dat ik helemaal geen buurman heb. Ook kan een propositie wel waarheidswaarde hebben, maar tegen de kennis of overtuigingen van de luisteraar ingaan, bijvoorbeeld wanneer een bakker een uitspraak opvangt waarin voorondersteld wordt dat brood van de supermarkt het lekkerst is. Voordat het gesprek verder kan gaan is er dan uitleg nodig waardoor de context weer overeenkomt met propositie die voorondersteld werd. Dit herstel is in sommige gevallen vereist om de conversatie weer te herpakken, we spreken dan van een *sterke presuppositie*. Clefts en factieven vallen onder deze categorie. In andere gevallen is herstel slechts optioneel. Dat is zo bij *zwakke presupposities*, zoals iteratieven en focuspartikels (Glanzberg, 2003). Wanneer herstel uitblijft kan zo’n uiting van onverenigbare overtuigingen de oorzaak zijn van een conflict of olie op het vuur gooien in een bestaand conflict (Locher, 2004).

Emotie en conflict

De rol die onjuiste assumpties spelen in een conflict bevinden zich aan de sociaal-emotionele kant van common ground; de mate waarin gesprekspartners interpersoonlijk met elkaar verbonden zijn (Enfield, 2006). Het hebben van gedeelde ervaringen en overtuigingen

werkt verbindend. Er is reden te verwachten dat uitingen van ongedeelde overtuigingen afbreuk doen aan die verbinding doordat ze op weerstand stuiten en emotie oproepen bij de luisteraar. Emotie is namelijk niet alleen een effect van een conflict, maar het is vooral een oorzaak (Jones, 2002). Emotie wordt ook genoemd als één van de fundamentele eigenschappen van interpersoonlijke conflicten (Barki & Hartwick, 2004). Emoties lijken dus een mogelijk verklarende factor voor de relatie tussen onjuiste assumpties en het ontstaan van een conflict. In deze redenering ontbreekt alleen nog de wetenschappelijke aanwijzing die de directe link tussen assumpties over de common ground en emoties aantoont. Deze studie tracht deze kloof in de literatuur op te vullen. De onderzoeksvraag luidt daarom:

RQ: Hebben onjuiste assumpties over de common ground een emotioneel effect op de luisteraar?

Verwacht wordt dat bij de luisteraar negatieve emoties opgeroepen worden als gevolg van onjuiste assumpties. Emoties worden namelijk uitgelokt bij gebeurtenissen die belangrijk lijken voor ons welzijn (Ekman, 2008). Onjuiste assumpties over iemands persoon en over iemands overtuigingen zijn van invloed op ons welbevinden, omdat onze overtuigingen onderdeel zijn van onze identiteit en er is een positieve relatie tussen persoonlijke identiteit en welbevinden (Knez et al., 2020). Wanneer onjuiste assumpties worden gedaan over iemand of iemands overtuigingen is het waarschijnlijk dat er negatieve emoties ontstaan (Guerrero & La Valley, 2006). Emoties zijn zelfs intenser wanneer de veroorzakende gebeurtenis over iemands identiteit gaat (Jones, 2002). Het is onwaarschijnlijk dat een al bestaand conflict dichterbij een oplossing komt, wanneer nieuwe negatieve emoties, bijvoorbeeld veroorzaakt door onjuiste assumpties, uitgelokt worden (Guerrero & La Valley, 2006). Kortom, omdat onjuiste assumpties over iemands overtuigingen ervaren kunnen worden als een bedreigende situatie voor iemands identiteit, is het aannemelijk dat deze een

negatief emotioneel effect hebben. Dat wil zeggen dat zij negatieve emoties oproepen of positieve emoties laten verminderen. Vier basisemoties zijn *boosheid*, *angst*, *schuld* en *vreugde* (Ekman, 1992). Hiervan wordt verwacht dat deze mogelijk kunnen worden beïnvloed door onjuiste assumpties. Voor elk van deze basisemoties zijn de hypotheses als volgt:

H1: Onjuiste assumpties van de spreker roepen boosheid op bij de luisteraar.

H2: Onjuiste assumpties van de spreker roepen angst op bij de luisteraar.

H3: Onjuiste assumpties van de spreker roepen schuld op bij de luisteraar.

H4: Onjuiste assumpties van de spreker laten het gevoel van vreugde afnemen bij de luisteraar.

Onderzoeksopzet

De onafhankelijke variabele in deze studie was de aanwezigheid van onjuiste assumpties in een bericht van de zender. Onjuiste assumpties komen op verschillende manieren tot uiting in taalgebruik. In dit onderzoek is de nadruk gelegd op onjuiste assumpties die de vorm aannemen van een presuppositie. Voor dit onderzoek zijn deze opgedeeld in twee niveaus: zwakke en sterke onjuiste presupposities. Zoals eerder genoemd is bij zwakke presupposities een herstel optioneel, terwijl dit bij een sterke presuppositie vereist is. Daarnaast was er een conditie waarin de onjuiste assumpties expliciet verwoord zijn en een controlegroep waarin participanten niet blootgesteld zijn aan onjuiste assumpties. De afhankelijke variabelen bestonden uit vier emoties, namelijk boosheid, angst, schuld en vreugde.

Vooronderzoek

Het vooronderzoek is uitgevoerd samen met een medestudent, die een soortgelijke methode gebruikt om ook de invloed van taalgebruik op emotie te onderzoeken. Zowel voor haar studie als voor dit onderzoek was het nodig dat er een common ground gecreëerd werd en zijn de participanten gevraagd zich in te leven in een situatie. Een mogelijk verstorende variabele is uitgesloten door deze situatie vooraf te toetsen in het vooronderzoek. Het onderwerp van een situatie beïnvloedt namelijk iemands reactie op die situatie (Tenenboim & Cohen, 2015). Het onderwerp moet plausibel zijn, want dan wordt de situatie door mensen het beste begrepen en herinnerd (Black et al., 1986). Dat de situatie goed begrepen en herinnerd werd, was belangrijk voor de manipulatie in dit experiment, omdat de situatie na het lezen ervan nog actief moest zijn in de gedachten van de lezer zodat het emotionele effect ervan gemeten kon worden. In het vooronderzoek is daarom de volgende situatie gepresenteerd aan participanten: een werknemer die zich ziekmeldt bij zijn baas vanwege

klachten gerelateerd aan COVID-19. Verwacht werd dat deze situatie bij elke participant in bepaalde mate herkenning op zou roepen, omdat het merendeel van de doelgroep, namelijk studenten, voor een werkgever werkt of heeft gewerkt (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020) en omdat redelijkerwijs verwacht kan worden dat iedereen bekend is met het coronavirus, omdat het momenteel van grote invloed is op het dagelijks leven. Om de presentatie van de situatie zoveel mogelijk overeen te laten komen met de manier waarop dat ook in de enquête is gedaan, is de situatie gepresenteerd middels een chatgesprek, te zien in Bijlage A. Vervolgens is gevraagd aan de participanten hoe aannemelijk zij het vonden dat deze situatie zich in het echt zou kunnen voordoen. Alle 23 participanten hebben aangegeven dat zij de situatie aannemelijk vonden. Omdat het voor het onderzoek belangrijk was dat participanten zich konden inleven in de werknemer, is ook gevraagd of participanten daartoe in staat waren. 22 van de 23 participanten heeft aangegeven daartoe in staat te zijn. Deze acceptabele resultaten gaven de indicatie dat de situatie bruikbaar was voor de enquête.

Onderzoek

Om data te verzamelen is een enquête opgesteld. In deze enquête is aan de respondenten gevraagd een tekst te lezen met daarin al dan niet onjuiste assumpties over de common ground, om vervolgens te meten of dat zorgt voor een emotionele verandering.

Respondenten

Respondenten zijn geworven door middel van de proefpersonenpool van Tilburg University. Voor deze manier van respondentenwerving is gekozen omdat hiermee een optimale hoeveelheid respons verwacht werd en dat zou ten goede komen aan de generaliseerbaarheid van de resultaten. In totaal hebben 160 respondenten deelgenomen aan het onderzoek. Daarvan waren er 117 vrouw, 42 man en één respondent wilde het geslacht

liever niet zeggen. De leeftijd van de respondenten varieerde tussen de 17 en 27 ($M = 21.63$, $SD = 2.23$).

Procedure

Respondenten zijn uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek via de proefpersonenpool. Na aanmelding werden ze via een link naar de enquête geleid. De enquête startte met een informed consent, te zien in Bijlage B, waarbij respondenten om toestemming is gevraagd hun antwoorden te gebruiken voor het onderzoek. Vervolgens is de emotionele staat gemeten voorafgaand aan de manipulatie. Daarna zijn de respondenten gevraagd om een filmpje te kijken en zich in te leven alsof ze dit echt meemaakten. De bedoeling hiervan was om een common ground te creëren, waarover vervolgens onjuiste assumpties gedaan konden worden. De nagebootste common ground diende dus als basis voor de tekst die er daarna gelezen werd met geen onjuiste assumpties, expliciete onjuiste assumpties of assumpties in de vorm van zwakke of sterke presupposities. Daarna is nogmaals de emotionele staat gemeten om te kunnen zien of er verschil was tussen de emoties voorafgaand en na het lezen van de tekst. Aan het einde van de enquête zijn wat demografische vragen gesteld over het geslacht en de leeftijd van de respondent. Ook is gevraagd of de respondent ooit een conflict met een werkgever heeft gehad en of de respondent zelf te maken heeft gehad met COVID-19, omdat deze factoren mogelijk invloed kunnen hebben op de resultaten. Tot slot is de deelnemer op de hoogte gebracht van het doel van het onderzoek: erachter komen of onjuiste aannames die tot uiting komen in taalgebruik een emotioneel effect kunnen hebben in een conflictsituatie. Eventuele vragen over het onderzoek konden gesteld worden door te mailen naar b.schellens@tilburguniversity.edu. De deelnemer is bedankt voor zijn of haar deelname en er is aan diegene een half punt voor de proefpersonenpool toegekend.

Materiaal

PANAS schaal. In de enquête is de emotionele staat van de respondenten gemeten in een voormeting en een nameting, door middel van zelfrapportage. Hiervoor is gekozen uit praktische overwegingen in verband met COVID-19. Op deze manier konden mensen thuis de enquête invullen en moesten mensen niet de deur uit voor de andere mogelijkheid om emotie te meten: een meting van emotie in het lab. Een bijkomend voordeel van de zelfrapportage in een online enquête is dat er sneller meer mensen bereikt konden worden doordat veel participanten tegelijkertijd konden deelnemen aan het onderzoek. Zelfrapportage is mogelijk gemaakt door de PANAS schaal, de Positief en Negatief Affect schaal (Watson et al., 1988). In dit onderzoek werd de vertaalde Nederlandse versie van die schaal gebruikt (Peeters et al., 1996). Er is voor deze schaal gekozen, omdat daarvan aangetoond is dat het een betrouwbare manier is om emotie te meten (Watson et al., 1988). De schaal bestond uit 20 items met emoties waarvan respondenten aan moesten geven in hoeverre die emotie op dat moment op hen van toepassing was met een 5-punts Likertschaal, waarbij 1 nauwelijks of helemaal niet van toepassing betekende en 5 in sterke mate van toepassing betekende (Watson et al., 1988). Elk item met bijbehorende emotie hoorde bij een basisemotie, een familie van aan elkaar gerelateerde emoties met gedeelde kenmerken (Ekman, 1992). De overkoepelende families in dit onderzoek waren boosheid, angst, schuld en vreugde. Een voorbeelditem van boosheid is *van streek*, van angst is *bang*, van schuld is *beschaamd* en van vreugde is *enthousiast*. De 20 items zijn opgenomen in Bijlage C en daarbij is aangegeven welke emotie onder welke overkoepelende emotie hoort.

Constructie van de common ground. Na de voormeting met de PANAS schaal is een common ground gecreëerd tussen de deelnemer en een fictieve gesprekspartner. De geschetste situatie gaat over een werknemer die verkoudheidsklachten heeft, passend bij COVID-19. De werknemer probeert een collega te regelen die de dienst van morgen over kan

nemen. Dat lukt helaas niet, waardoor de werknemer toch besluit de baas in te lichten over het probleem. Deze situatie is aan de deelnemers gepresenteerd door middel van een filmpje. Daarin zag de deelnemer de werknemer typen in het chatgesprek met de collega en vervolgens in die met de baas. De respondent is gevraagd te doen alsof diegene zich echt in de situatie van de werknemer bevond. Er is gekozen voor het nabootsen van een common ground door middel van een chatgesprek, omdat dit dicht in de buurt komt van echte communicatie. Vergeleken met de andere mogelijkheid waarbij de respondent gevraagd zou worden een beschrijving van de common ground te lezen, wordt de respondent meer geholpen om zich in te leven door te doen alsof diegene zelf deel uitmaakt van het chatgesprek. Dit komt de externe validiteit van het onderzoek ten goede (Treadwell, 2014). Door het chatgesprek in een filmpje en dus in bewegend beeld te verwerken, is getracht om de aandacht van de respondent bij het onderzoek te houden en daarmee de common ground zo goed mogelijk ‘eigen te maken’ (Ravaja, 2004). Bij het ontwerpen van de berichten die in het chatgesprek uitgewisseld werden tussen werknemer en collega, is erop gelet dat de respondent op de hoogte werd gebracht van een aantal zaken waar later in de manipulatie onjuiste assumpties over gedaan konden worden. Zo is bijvoorbeeld duidelijk gemaakt dat de werknemer het beste voorheeft met het bedrijf, doordat de werknemer dat benoemt in één van de berichten aan de collega. De inhoud van het filmpje is in stilstaand beeld opgenomen in Bijlage D.

Manipulatie. Na het filmpje bekeken te hebben werd de respondent blootgesteld aan de manipulatie: het laatste chatbericht wat gestuurd is door de baas. Dit was een langer bericht waarin zes juiste of onjuiste assumpties over de common ground zijn gedaan. Het was belangrijk om meerdere aannames in de tekst te verwerken, omdat een emotionele respons gewoonlijk snel wegebt, tenzij deze opnieuw wordt uitgelokt (Ekman, 1992). Omdat onjuiste assumpties op verschillende manieren kunnen blijken uit taalgebruik, zijn deze verdeeld in

drie aparte condities. Er is daarbij een extra onderscheid gemaakt tussen de eerder genoemde sterke en zwakke presupposities. Dit gaf de mogelijkheid om ze apart te analyseren en eventueel verschil ertussen te vinden. In totaal leverde dit de volgende vier condities op:

1. Een bericht met daarin onjuiste assumpties, expliciet geformuleerd
2. Een bericht met daarin onjuiste assumpties door middel van sterke presupposities, zoals factieven en clefts (Glanzberg, 2003)
3. Een bericht met daarin onjuiste assumpties door middel van zwakke presupposities, zoals iteratieven en focuspartikels (Glanzberg, 2003)
4. Controlegroep: een bericht zonder onjuiste assumpties

Bij het construeren van de vier manipulaties is erop gelet dat de teksten alleen van elkaar verschilden op taalgebruik. Dat wil zeggen dat elke zin over dezelfde inhoud ging, maar steeds wat betreft taalgebruik aangepast is aan de soort assumptie passend bij de conditie. Een voorbeeldzin uit de tekst van de expliciet geformuleerde onjuiste assumpties is ‘Je laat het laat weten’. In de conditie met onjuiste assumpties door middel van sterke presupposities is deze assumptie in de vorm van een factief gegoten: ‘Ik betreur het feit dat je het zo laat laat weten’. In de conditie met onjuiste assumpties door middel van zwakke presupposities werd een focuspartikel toegevoegd: ‘Je laat het me nu pas weten’. Omdat in de controlegroep geen onjuiste assumpties gedaan werden, luidde de zin hier ‘Je laat het me meteen weten’. De inhoud van de zes zinnen waaruit elk bericht bestond, is bepaald op basis van de eerder geconstrueerde common ground. De zinnen in de experimentele condities moesten namelijk tegen die common ground ingaan en de zinnen in de controleconditie moesten met de common ground in overeenstemming zijn. De propositie dat de werknemer laat is met doorgeven dat hij morgen niet kan werken gaat bijvoorbeeld tegen de common ground in, omdat bij de constructie van de common ground duidelijk is gemaakt dat de werknemer dit zo snel als redelijkerwijs mogelijk heeft laten weten. Omdat wereldkennis ook tot de common

ground gerekend kan worden, zijn er ook zinnen in de manipulatie opgenomen die daarop betrekking hebben. In de experimentele condities gaat de baas bijvoorbeeld in tegen de wereldkennis dat verkoudheid ten tijde van het coronavirus een reden is om thuis te blijven. De vier manipulaties en een overzicht van de verschillen daartussen is te vinden in Bijlage E.

Data Analyse

Alle verzamelde data zijn omgezet in een computerprogramma voor statistiek: SPSS. Een betrouwbaarheidsanalyse is uitgevoerd om de interne consistentie van elke schaal van de vier basisemoties te testen, boosheid $\alpha = .87$, angst $\alpha = .86$, schuld $\alpha = .82$ en vreugde $\alpha = .85$. $\alpha > .70$, wat betekent dat de schalen acceptabel zijn. Voor elke respondent is het verschil tussen de voormeting en de nameting berekend voor de vier basisemoties. Voor elke conditie is het gemiddelde verschil tussen voor- en nameting berekend en door middel van een ANOVA test is berekend of de verschillen tussen de condities significant waren. De dichotome variabelen ‘ervaring met COVID-19’ en ‘conflict met werkgever’ werden in een factorial ANOVA meegenomen als mogelijke moderatoren.

Resultaten

Om erachter te komen welke emotionele effecten een onjuiste assumptie heeft, werd de invloed hiervan op vier afhankelijke variabelen getest. De afhankelijke variabelen waren verandering van de emotie boosheid, verandering van de emotie angst, verandering van de emotie schuld en verandering van de emotie vreugde. Een factorial ANOVA is uitgevoerd met elk van deze afhankelijke variabelen. Omdat de ANOVA gebaseerd is op een normale verdeling, is deze assumptie steeds vooraf gecheckt. Een uitgebreide rapportage hiervan is beschreven onder de eerste emotie *boosheid*. Op dezelfde manier werd ook de normaalverdeeldheid van de andere emoties berekend, maar voor de leesbaarheid van deze sectie zijn daar slechts de eindresultaten van deze controles opgenomen. Hieronder worden de resultaten per emotie weergegeven.

Boosheid

De eerste hypothese hield in dat onjuiste assumpties van de spreker boosheid oproepen bij de luisteraar. Omdat de ANOVA gebaseerd is op een normale verdeling, is voor elke groep apart de z-score van scheefheid en kurtosis berekend, te zien in tabel 1. Omdat niet alle scores binnen de grenzen van -1.96 en 1.96 lagen, is de aanname van de normaalverdeling geschonden. Het is daarom belangrijk om de resultaten van de analyse voorzichtig te interpreteren. Verder waren de varianties ongeveer gelijk, want Levene's test was niet significant, $p = .066$.

De ANOVA liet een significant effect zien van het soort assumpties op boosheid, $F(3,156) = 45.98, p < .001, \eta^2 = .49$. De Bonferroni Post Hoc Test liet zien dat de gemiddelde score voor boosheid significant minder steeg (en zelfs licht daalde) in de controleconditie ($M = -0.48, SD = 0.74$) dan in de conditie met expliciete assumpties ($M = 1.85, SD = 1.06$), $M_{dif} = -2.33, p < .001, d = 0.26$, sterke presupposities ($M = 1.65, SD = 0.96$), $M_{dif} = -2.13, p <$

.001, $d = 0.25$, en zwakke presupposities ($M = 1.50$, $SD = 1.04$), $M_{dif} = -1.97$, $p < .001$, $d = 0.22$. De drie experimentele condities verschilden onderling niet significant van elkaar. Het gevonden effect werd niet significant beïnvloed door een eerder conflict met een werkgever, $F(3,152) = 1.48$, $p = .223$. Ook ervaring met corona bleek geen moderator, $F(3,152) = 0.78$, $p = .505$.

Tabel 1

Z-scores per groep voor afhankelijke variabele verandering van boosheid

Conditie	Scheefheid	Kurtosis
Onjuiste assumpties – expliciet geformuleerd	-0.25	-1.30
Onjuiste assumpties – sterke presupposities	1.86	0.00
Onjuiste assumpties – zwakke presupposities	0.92	-0.17
Controlegroep	-0.24	7.15

Angst

De tweede hypothese hield in dat onjuiste assumpties van de spreker angst oproepen bij de luisteraar. De afhankelijke variabele *verandering van angst* voldeed niet aan de aanname van normaalverdeeldheid, waardoor het belangrijk is om de resultaten voorzichtig te interpreteren. Verder waren de varianties ongeveer gelijk, want Levene's test was niet significant, $p = .064$.

De ANOVA liet een significant effect zien van het soort assumpties op angst, $F(3,156) = 20.33$, $p < .001$, $\eta^2 = .28$. De Bonferroni Post Hoc Test liet zien dat het gemiddelde verschil tussen de voor- en nameting voor de controleconditie ($M = -0.30$, $SD = 0.84$) significant minder was dan het gemiddelde verschil tussen de voor- en nameting in de conditie met expliciete assumpties ($M = 1.12$, $SD = 0.92$), $M_{dif} = -1.42$, $p < .001$, $d = 0.16$,

sterke presupposities ($M = 0.90$, $SD = 0.81$), $M_{dif} = -1.19$, $p < .001$, $d = 0.14$, en zwakke presupposities ($M = 0.77$, $SD = 0.92$), $M_{dif} = -1.06$, $p < .001$, $d = 0.12$. De drie experimentele condities verschilden onderling niet significant van elkaar. Het gevonden effect werd niet significant beïnvloed door een eerder conflict met een werkgever, $F(3,152) = 0.34$, $p = .794$. Ook ervaring met corona bleek geen moderator, $F(3,152) = 2.08$, $p = .105$.

Schuld

De derde hypothese hield in dat onjuiste assumpties van de spreker schuld oproepen bij de luisteraar. Ook bij de variabele *verandering van schuld* is het belangrijk de resultaten voorzichtig te interpreteren, omdat de scores in de controleconditie niet normaal verdeeld waren. De varianties waren wel ongeveer gelijk, want Levene's test was niet significant, $p = .070$.

De ANOVA liet een significant effect zien van het soort assumpties op schuld, $F(3,156) = 7.46$, $p < .001$, $\eta^2 = .13$. De Bonferroni Post Hoc Test liet zien dat schuld significant minder steeg in de controleconditie ($M = 0.17$, $SD = 1.03$) dan in de conditie met expliciete assumpties ($M = 1.29$, $SD = 1.25$), $M_{dif} = -1.12$, $p < .001$, $d = 0.10$, sterke presupposities ($M = 0.96$, $SD = 1.08$), $M_{dif} = -0.80$, $p = .25$, $d = 0.08$, en zwakke presupposities ($M = 1.06$, $SD = 1.11$), $M_{dif} = -0.89$, $p = .003$, $d = 0.08$. De drie experimentele condities verschilden onderling niet significant van elkaar. Het gevonden effect werd niet significant beïnvloed door een eerder conflict met een werkgever, $F(3,152) = 1.81$, $p = .148$. Ook ervaring met corona bleek geen moderator, $F(3,152) = 2.08$, $p = .105$.

Vreugde

De vierde hypothese hield in dat onjuiste assumpties van de spreker leidden tot een afname van de emotie vreugde bij de luisteraar. De aanname van de normaalverdeling is

geschonden. Het is daarom belangrijk om de resultaten van de analyse voorzichtig te interpreteren. Verder waren de varianties ongeveer gelijk, want Levene's test was niet significant, $p = .607$.

De ANOVA liet een significant effect zien van het soort assumpties op vreugde, $F(3,156) = 11.68$, $p < .001$, $\eta^2 = .18$. De Bonferroni Post Hoc Test liet zien dat de gemiddelde score op vreugde significant minder daalde (en zelfs licht steeg) in de controleconditie ($M = 0.11$, $SD = 0.88$) dan in de conditie met expliciete assumpties ($M = -0.86$, $SD = 0.83$), $M_{dif} = 0.96$, $p < .001$, $d = 0.16$, sterke presupposities ($M = -0.69$, $SD = 0.73$), $M_{dif} = 0.79$, $p < .001$, $d = 0.15$, en zwakke presupposities ($M = -0.60$, $SD = 0.63$), $M_{dif} = 0.71$, $p < .001$, $d = 0.02$. De drie experimentele condities verschilden onderling niet significant van elkaar. Het gevonden effect werd niet significant beïnvloed door een eerder conflict met een werkgever, $F(3,152) = 0.09$, $p = .968$. Ook ervaring met corona bleek geen moderator, $F(3,152) = 0.24$, $p = .868$.

In tabel 2 is een overzicht opgenomen dat de emotionele toe- of afname door onjuiste assumpties of het ontbreken daarvan (controlegroep) per conditie weergeeft. In tabel 3 zijn de niet-gevonden interactie-effecten overzichtelijk weergegeven.

Tabel 2*Overzicht verandering emoties per conditie*

Conditie	Verandering boosheid	Verandering angst	Verandering schuld	Verandering vreugde
Onjuiste assumpties – expliciet geformuleerd	1.85**	1.12**	1.29**	-0.86**
Onjuiste assumpties – sterke presupposities	1.65**	0.90**	0.96**	-0.69**
Onjuiste assumpties – zwakke presupposities	1.50**	0.77**	1.06**	-0.60**
Controlegroep	-0.48*	-0.30*	0.17	0.11

*significante verandering tussen voor- en nameting

**significante verandering tussen voor- en nameting en deze verandering verschilt significant van de verandering in de controlegroep

Tabel 3*Interactie-effecten van ervaring met coronavirus en ervaring met conflict met werkgever*

Emotie	Interactie	Significantie
Boosheid	Conditie * Coronavirus	$p = .505$
	Conditie * Conflict werkgever	$p = .223$
Angst	Conditie * Coronavirus	$p = .105$
	Conditie * Conflict werkgever	$p = .794$
Schuld	Conditie * Coronavirus	$p = .105$
	Conditie * Conflict werkgever	$p = .148$
Vreugde	Conditie * Coronavirus	$p = .868$
	Conditie * Conflict werkgever	$p = .968$

Individuele items

In bovenstaande resultaten zijn de overkoepelende emotie-families geanalyseerd. De 20 emoties van de PANAS zijn verdeeld over deze vier families. Maar de 20 items zijn elk ook apart geanalyseerd om een gedetailleerder beeld te kunnen geven. Het merendeel van de emoties (*geïnteresseerd, overstuur, van streek, sterk, vijandig, enthousiast, trots, prikkelbaar, beschaamd, geïnspireerd, nerveus en rusteloos*) verschilden op dezelfde manier zoals we die zagen bij de emotie-families: er was een significant verschil tussen de controleconditie en de condities met expliciete assumpties, sterke presupposities en zwakke presupposities, waarbij de controleconditie minder toename van negatieve emoties en minder afname van positieve emoties liet zien. De emoties die van dit patroon afweken zijn hier gerapporteerd.

De analyses van de items *uitgelaten*, $F(3,156) = 1.60$, $p = .191$, *vastberaden*, $F(3,156) = 1.72$, $p = .166$, en *actief*, $F(3,156) = 2.53$, $p = .059$, lieten geen significant verschil zien tussen de condities. Voor het item *aandachtig* was er een significant verschil tussen de controleconditie ($M = -0.10$, $SD = 1.27$) en de condities met sterke presupposities ($M = -0.86$, $SD = 1.14$), $M_{dif} = 0.77$, $p = .035$, en zwakke presupposities ($M = -1.00$, $SD = 1.26$), $M_{dif} = 0.90$, $p = .008$, maar niet tussen de controleconditie en de conditie met expliciete assumpties ($M = -0.78$, $SD = 1.23$), $M_{dif} = 0.67$, $p = .096$. Voor de items *schuldig* en *angstig* is alleen een significant verschil gevonden tussen de controleconditie en de conditie met expliciete assumpties. *Schuldig*: de controleconditie ($M = 0.38$, $SD = 1.25$) verschilde significant van de conditie met expliciete assumpties ($M = 1.23$, $SD = 1.53$), $M_{dif} = -0.84$, $p = .046$. *Angstig*: de controleconditie ($M = -0.30$, $SD = 0.84$) verschilde significant van de conditie met expliciete assumpties ($M = 0.12$, $SD = 0.92$), $M_{dif} = -0.98$, $p = .003$. De analyse van het item *alert* liet zien dat de controleconditie ($M = -0.41$, $SD = 1.43$) alleen significant verschilde van de conditie met sterke presupposities ($M = 0.50$, $SD = 1.26$), $M_{dif} = -0.91$, $p = .017$. Voor het item *bang* gold dat de controleconditie ($M = -0.10$, $SD = 0.68$) significant verschilde van de

conditie met sterke presupposities ($M = 0.73$, $SD = 1.22$), $M_{dif} = -0.83$, $p = .004$, en met expliciete assumpties ($M = 1.05$, $SD = 1.24$), $M_{dif} = -1.15$, $p < .001$. Daarnaast was de conditie met zwakke presupposities ($M = 0.37$, $SD = 1.02$) significant verschillend van de conditie met expliciete assumpties ($M = 1.05$, $SD = 1.24$), $M_{dif} = -0.68$, $p = .026$.

Conclusie

In dit onderzoek is geprobeerd een antwoord te vinden op de vraag of onjuiste assumpties over de common ground een emotioneel effect op de luisteraar hebben. De eerste hypothese luidde dat onjuiste assumpties van de spreker boosheid oproepen bij de luisteraar. Er kan geconcludeerd worden dat de resultaten deze hypothese ondersteunen. Het maakte daarbij geen verschil of de onjuiste assumptie expliciet verwoord werd, of bleek uit sterke of zwakke presupposities; alle drie riepen ze significant meer boosheid op dan de controleconditie waarbij geen onjuiste assumpties werden gedaan. Ook de hypothese dat onjuiste assumpties van de spreker angst oproepen bij de luisteraar is bevestigd door de resultaten; bij de drie experimentele condities werd meer angst opgeroepen dan bij de controleconditie. Er was geen verschil tussen expliciete onjuiste assumpties of assumpties die bleken uit sterke of zwakke presupposities. Ten derde kan een vergelijkbare conclusie getrokken worden wat betreft de hypothese dat onjuiste assumpties van de spreker schuld oproepen bij de luisteraar. De experimentele condities riepen alle drie significant meer schuld op dan de controleconditie waarbij geen onjuiste assumpties werden gedaan. Tenslotte is ook de vierde hypothese bevestigd waarbij verwacht werd dat onjuiste assumpties van de spreker gevoelens van vreugde zouden doen afnemen bij de luisteraar. Gevoelens van vreugde namen significant meer af bij de experimentele condities dan bij de controleconditie zonder onjuiste assumpties. Ook hier maakte het niet uit op welke manier de onjuiste assumptie geformuleerd was, het emotionele effect was hetzelfde.

Voor de vier bevestigde hypothesen is getest of deze werden beïnvloed door het wel of niet hebben van ervaring met corona en door het wel of niet hebben van ervaring met een conflict met de werkgever. Deze twee factoren bleken niet van invloed te zijn op het emotionele effect als gevolg van onjuiste assumpties over de common ground.

Discussie

Taalgebruik lijkt een grote rol te spelen bij het ontstaan en het verloop van sociale conflicten (Deutsch, 2014). Om inzicht te krijgen in de rol van onjuiste assumpties in conflicten, is onderzocht of onjuiste assumpties over de common ground een emotioneel effect hebben op de luisteraar. De resultaten wijzen erop dat onjuiste assumpties van de spreker een emotioneel effect hebben in de vorm van een toename van boosheid, angst en schuld en een afname van vreugde. De manier waarop de onjuiste assumptie geformuleerd is, lijkt daarbij niet uit te maken. Dit laat de kracht van de presuppositie zien: expliciet of impliciet geformuleerd, het emotionele effect dat erdoor teweeg wordt gebracht lijkt even sterk. Door de analyses van individuele items, kunnen er wel uitzonderingen aangewezen worden. Onjuiste assumpties lijken bijvoorbeeld geen effect te hebben op de emoties *uitgelaten*, *vastberaden* en *actief*. Ook is er bij de emotie *bang* wel een verschil tussen onjuiste assumpties door zwakke presupposities en expliciete onjuiste assumpties. Presupposities lijken wat die emotie betreft dus niet hetzelfde effect te hebben als expliciet geformuleerde assumpties.

Vergelijkend met de eerdergenoemde literatuur, ondersteunen de resultaten van dit onderzoek het verschil tussen een *non-defecte* context en een *defecte* context (Stalnaker, 2002). De resultaten lieten zien dat er inderdaad een verschil is tussen een context waarin gesprekspartners hetzelfde vooronderstellen (non-defect) en een context waarin dat niet het geval is (defect). Dat verschil nam in dit onderzoek de vorm aan van een verschil in emotioneel effect. Daarnaast zegt Stalnaker (2002) dat niet elke onjuiste assumptie opgelost kan worden door middel van accommodatie. Ook dit bleek uit de resultaten, want de verhoogde negatieve emoties als gevolg van de onjuiste assumpties, gaven aan dat die uitspraken op weerstand stuitten. De resultaten van dit onderzoek komen dus overeen met de theorie van Stalnaker (2002). Verder komen de resultaten ook overeen met de theorie van

Ekman (2008) dat bij gebeurtenissen die belangrijk lijken voor ons welzijn emoties worden uitgelokt. De resultaten van dit onderzoek duiden inderdaad op een verschil in emotie voor en na de manipulatie. De toename van negatieve emoties als gevolg van onjuiste assumpties die blijken uit taalgebruik ondersteunt ook het idee dat taalgebruik van invloed is op sociaal conflict (Deutsch, 2014). Een theorie die we niet bevestigd zagen in dit onderzoek is die van Glanzberg (2003). Het verschil tussen sterke en zwakke presupposities werd niet teruggezien in de vorm van een verschil in emotionele status. De mate van herstel, de uitleg die nodig is om een onjuist vooronderstelde propositie weer overeen te laten komen met de context (herstel is vereist bij sterke presupposities en slechts optioneel bij zwakke presupposities) leek dus geen verband te houden met het emotionele effect van onjuiste assumpties. Dit emotionele effect was hetzelfde voor elke formulering van de onjuiste assumpties en dat kan mogelijk verklaard worden met behulp van de theorie van Grice (1989) waarin duidelijk wordt dat een boodschap niet expliciet geformuleerd hoeft te zijn om hem te begrijpen. En dat is ook gebleken uit dit onderzoek: de onjuiste assumpties waren op verschillende manieren geformuleerd, zowel expliciet als impliciet, maar het mechanisme leek zo sterk te zijn dat het geen verschil maakte; men leidde dezelfde onderliggende boodschap af. Dit betekent dat een spreker in het proces van audience design (Horton, 2008), zijn woorden erg zorgvuldig moet kiezen. Een kleine subtiele onjuiste assumptie verstopt in een zwakke presuppositie kan hetzelfde emotionele effect hebben als een expliciete beschadigende uiting. Vooral in een conflictueuze relatie waarin er al spanning is, moet een spreker dus extra voorzichtig zijn met zijn woorden om geen olie op het vuur te gooien.

Terugkijkend naar het onderzoek zijn er zowel limitaties aan te wijzen als zaken die het onderzoek sterker hebben gemaakt. Een limitatie is bijvoorbeeld de mogelijkheid dat de situatie van het ziekmelden voor werk op zich invloed heeft gehad op de emotionele staat. Tussen de voormeting en de nameting vonden namelijk zowel de situatieschets als de

manipulatie plaats. Zo is er bijvoorbeeld, naast de experimentele condities, in de conditie zonder onjuiste assumpties sprake van een kleine stijging van de emotie *schuld*. Hoewel dit niets afdoet aan de gevonden significante verschillen – de condities verschilden enkel op taalgebruik in het laatste bericht – zou dit een aanwijzing kunnen zijn dat de nameting enigszins beïnvloed is door de situatie van het ziekmelden op zich.

Een andere limitatie is het kleine aantal items dat de emoties *schuld* en *boosheid* meet. Dit is een gevolg van het gebruik van de PANAS schaal waarmee het lastig was differentiatie aan te brengen in de resultaten. Met de 20 items was er de mogelijkheid deze allemaal samen te voegen tot één emotionele staat, waarbij veel data verloren zou gaan, of juist 20 individuele emoties te analyseren, wat zou resulteren in slechts losse stukjes informatie maar geen geheel. Er is daarom gekozen om de 20 items te verdelen over vier van Ekmans basisemoties, waardoor de resultaten gereduceerd konden worden tot een geheel met toch een overzichtelijke hoeveelheid differentiatie. De 20 items zijn gekoppeld aan één van de vier basisemoties op basis van hun hoogste factorlading (Watson & Clark, 1999). Gevolg hiervan was wel dat er slechts twee van de items van de PANAS schaal gebruikt konden worden voor de overkoepelende emotie *schuld* en slechts drie voor de emotie *boosheid*. Naast de kwantiteit is het belangrijk om ook inhoudelijk kritisch te kijken naar de drie items die *boosheid* meten, namelijk *van streek*, *vijandig* en *prikkelbaar*. Opvallend is dat item *boos* niet voorkomt in de PANAS schaal en daarmee ook niet in de items die *boosheid* meten in dit onderzoek. Het is discutabel wat voor invloed dit heeft gehad op de resultaten.

Wat waarschijnlijk goed heeft gewerkt – gegeven de resultaten – is de methode om common ground te construeren. Zoals besproken in het theoretisch kader is common ground iets wat natuurlijk wordt opgebouwd tussen mensen en het beïnvloeden hiervan voor wetenschappelijk onderzoek houdt ethisch nogal wat in. Daarom wordt een common ground in onderzoek doorgaans gecreëerd door een situatieschets die een respondent leest. In dit

onderzoek is voor een meer realistische benadering gekozen door middel van een chatgesprek. Hierdoor werd de respondent op de hoogte gebracht van de common ground op een meer natuurlijke manier zoals dat in echte communicatie bij common ground gaat. Alsnog is het de vraag hoe ecologisch valide de constructie is, omdat mensen die echt in een conflictueuze relatie staan misschien sterker zouden reageren of meer differentiatie zouden laten zien in de resultaten wat betreft de experimentele condities.

Er is in de literatuur al veel geschreven over common ground en het maken van assumpties daarover. Dit onderzoek voegt daaraan toe dat het maken van onjuiste assumpties een negatief emotioneel effect heeft op de luisteraar. Maar er blijven ook nog vragen onbeantwoord. In dit onderzoek is het emotionele effect van onjuiste assumpties onderzocht in de context van een conflictsituatie. Het is nog onduidelijk hoe groot de rol van een conflict hierbij is en of dezelfde resultaten gevonden zouden worden in een harmonieuze situatie. Ook namen onjuiste assumpties vooral de vorm aan van beschuldigingen tegen de luisteraar. Kunnen er ook onjuiste assumpties gemaakt worden in het voordeel van de luisteraar? Brengt dit een ander emotioneel effect teweeg? Dit zou bestudeerd kunnen worden in vervolgonderzoek. Ook is het nog onduidelijk welk taalgebruik juist positieve emoties oproept en daarmee bijdraagt aan de oplossing van een conflict. Verder zou het interessant zijn om dit onderzoek te reproduceren in het lab, waarbij emotie gemeten kan worden met behulp van hersenactiviteit of hartslag. Omdat zelfrapportage een bedreiging kan zijn voor de validiteit door onder andere het risico op sociaal wenselijkheid of gebrek aan zelfinzicht (Hornsveld et al., 2017), zou een labonderzoek als alternatief voor de PANAS schaal kunnen dienen. Wellicht zouden de twee ook in combinatie gebruikt kunnen worden. Hoe dan ook, een emotiemeting in het lab zou waardevolle informatie op kunnen leveren, omdat hiermee gedetailleerder kan worden waargenomen welke taaleenheid zorgt voor lichamelijke

veranderingen. Kortom, er is nog genoeg te bestuderen wat betreft assumpties in taalgebruik en de invloed daarvan op emoties.

Deze studie draagt daaraan bij door het idee te ondersteunen dat negatieve emoties uitgelokt worden wanneer onjuiste assumpties over de common ground worden gedaan. Het emotionele effect is even groot voor een assumptie die subtiel doorschemert in het taalgebruik als voor een assumptie die overduidelijk expliciet geuit wordt. Vertaald naar de praktijk kunnen we hiervan leren dat het laten blijken van onjuiste assumpties over andermans overtuigingen in taalgebruik waarschijnlijk geen goede strategie is om een conversatie vlot en zonder problemen te laten verlopen. Bewustwording hiervan zou kunnen helpen bij het zorgvuldig kiezen van taalgebruik, zodat onjuiste assumpties vermeden kunnen worden. Daarnaast zou het goed zijn om bepaalde assumpties over de common ground te checken op de gemeenschappelijkheid ervan alvorens hier uitspraken over te doen.

Bibliografie

- Allan, K. (2013). What is common ground? In *Perspectives on linguistic pragmatics* (285-310). Springer.
- Ariel, M. (1994). Interpreting anaphoric expressions: A cognitive versus a pragmatic approach. *Journal of Linguistics*, 30(1), 3-42.
- Bao, Y., Zhu, F., Hu, Y., & Cui, N. (2016). The Research of Interpersonal Conflict and Solution Strategies. *Psychology*, 7, 541-545.
<http://dx.doi.org/10.4236/psych.2016.74055>
- Barki, H., & Hartwick, J. (2004). Conceptualizing the Construct of Interpersonal Conflict. *International Journal of Conflict Management*, 15(3), 216-244.
<https://doi.org/10.1108/eb022913>
- Black, A. Freeman, P., & Johnson-Laird, P. N. (1986). Plausibility and the comprehension of text. *British Journal of Psychology*, 77(1), 51-62.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). *Studenten lenen en verdienen steeds meer*.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/44/studenten-lenen-en-verdienen-steeds-meer/>
- Clark, H. H. (1996). *Using language*. University press.
- Colston, H. L. (2008). A new look at common ground: memory, egocentrism, and joint meaning. In I. Kecskes & J. Mey (Eds.), *Intention, common ground and the egocentric speaker-hearer* (151-187). Walter de Gruyter.
- Deutsch, M. (2014). Introduction. In P.T. Coleman, M. Deutsch, & E.C. Marcus (Eds.), *The handbook of conflict resolution: Theory and practice*. John Wiley & Sons.
- Ekman, P. (2008). *Gegrepen door emoties* (3^e ed.). Uitgeverij Nieuwezijds.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition & Emotion*, 6(3-4), 169-200.
<https://doi.org/10.1080/02699939208411068>

- Enfield, N. J. (2006). Common ground as a resource for social affiliation. In I. Kecskes & J. Mey (Eds.), *Intention, common ground and the egocentric speaker-hearer* (223-254). Walter de Gruyter.
- Geurts, B. (2019). Communication as commitment sharing: speech acts, implicatures, common ground. *Theoretical linguistics*, 45(1-2), 1-30. <https://doi.org/10.1515/tl-2019-0001>
- Glanzberg, M. (2003). *Felicity and presupposition triggers. Workshop in Philosophy and Linguistics*. University of Michigan.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Speech Acts* (41-58). Academic Press.
- Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press.
- Guerrero, L., & La Valley, A. (2006). Conflict, emotion, and communication. In J. G. Oetzel & S. Ting-Toomey (Eds.), *The SAGE handbook of conflict communication: Integrating theory, research, and practice* (69-96). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412976176.n3>
- Holler, J., & Wilkin, K. (2009). Communicating common ground: How mutually shared knowledge influences speech and gesture in a narrative task. *Language and Cognitive Processes*, 24(2), 267-289. <https://doi.org/10.1080/01690960802095545>
- Hornsveld, R. H. J., Kraaimaat, F. W., Muris, P. E. H. M., Nijman, H. L. I., Zwets, A. J., Rosa, S., & Van Marle, H. J. C. (2017). Het gebruik van zelfrapportage vragenlijsten in de forensische psychiatrie. *Tijdschrift voor Gedragstherapie*, 50(4), 277-291.
- Horton, W.S. (2008). A memory based approach to common ground and audience design. In I. Kecskes & J. Mey (Eds.), *Intention, common ground and the egocentric speaker-hearer* (189-222). Walter de Gruyter.

- Jaszczolt, K.M. (2008). Psychological explanations in Gricean pragmatics and Frege's legacy. In I. Kecskes & J. Mey (Eds.), *Intention, common ground and the egocentric speaker-hearer* (9-44). Walter de Gruyter.
- Jones, T. S. (2002). Emotional communication in conflict: Essence and impact. In W. Eadie & P. Nelson (Eds.), *The language of conflict and resolution* (81– 104). SAGE publications.
- Jucker, A. H., & Smith, S. W. (1996). Explicit and implicit ways of enhancing common ground in conversations. *Pragmatics*, 6(1), 1-18.
- Keysar, B., Barr, D. J., & Horton, W. S. (1998). The Egocentric Basis of Language Use: Insights From a Processing Approach. *Current Directions in Psychological Science*, 7(2), 46-50. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep13175613>
- Knez, I., Eliasson, I., & Gustavsson, E. (2020). Relationships between identity, well-being, and willingness to sacrifice in personal and collective favorite places: The mediating role of well-being. *Frontiers in Psychology*, 11, 151. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00151>
- Locher, M. A. (2004). *Power and politeness in action: Disagreements in oral communication*. Walter de Gruyter.
- Peeters, F.P.M.L., Ponds, R.W.H.M., & Vermeeren, M.T.G. (1996). Affectiviteit en zelfbeoordeling van depressie en angst. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 38, 240-250.
- Pronin, E., Puccio, C., & Ross, L. (2002). Understanding Misunderstanding: Social Psychological Perspectives. In T. Gilovich, D. Griffin, & D. Kahneman (Eds.), *Heuristics and Biases: The Psychology of Intuitive Judgment* (636-665). Cambridge University Press.

- Ravaja, N. (2004). Effects of image motion on a small screen on emotion, attention, and memory: Moving-face versus static-face newscaster. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 48(1), 108-133.
- Ross, L., Greene, D., & House, P. (1977). The “false consensus effect”: An egocentric bias in social perception and attribution processes. *Journal of experimental social psychology*, 13(3), 279-301.
- Schmid, H. (2001). ‘Presupposition can be a bluff’: How abstract nouns can be used as presupposition triggers. *Journal of Pragmatics*, 1529-1552.
- Spalek, K., Gotzner, N., & Wartenburger, I. (2014). Not only the apples: Focus sensitive particles improve memory for information-structural alternatives. *Journal of Memory and Language*, 70, 68-84.
- Stalnaker, R. (1980). Review of Pragmatics: Implicature, Presupposition, and Logical Form by Gerald Gazdar. *Language*, 56(4), 902-905. <https://doi.org/10.2307/413509>
- Stalnaker, R. (2002). Common ground. *Linguistics and philosophy*, 25(5/6), 701-721.
- Strawson, P. F. (1950). On referring. *Mind*, 59(235), 320-344.
- Tenenboim, O., & Cohen, A. A. (2015). What prompts users to click and comment: A longitudinal study of online news. *Journalism*, 16(2), 198-217.
- Treadwell, D. (2017). *Introducing Communication Research: Paths of Inquiry* (3rd ed.). SAGE publications.
- Van der Sandt, R. A. (1992) Presupposition Projection as Anaphora Resolution, *Journal of Semantics*, 9(4), 333–377. <https://doi.org/10.1093/jos/9.4.333>
- Von Stechow, P. (2008). What is presupposition accommodation, again?. *Philosophical perspectives*, 22, 137-170.

Watson, D., & Clark, L. A. (1999). *The PANAS-X: Manual for the positive and negative affect schedule-expanded form*. University of Iowa. <https://doi.org/10.17077/48vt-m4t2>

Watson, D., Clark, L.A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063-1070.

Bijlage A

Situatieschets vooronderzoek

Bijlage B

Informed consent

Welkom bij mijn onderzoek!

Mijn naam is Bo Schellens en ik ben student van de opleiding Communication & Cognition aan Tilburg University. Op dit moment ben ik bezig met een onderzoek voor mijn masterscriptie. Daarvoor wil ik je vragen deze enquête in te vullen.

Na een aantal algemene vragen word je gevraagd een vragenlijst in te vullen over hoe je je op dit moment voelt. Daarna krijg je een chatgesprek te zien, waarna je nogmaals wordt gevraagd een vragenlijst in te vullen. Je deelname aan dit onderzoek zal ongeveer 10 minuten in beslag nemen.

Door hieronder toestemming te geven bevestig je jouw deelname aan dit onderzoek op vrijwillige basis. Je mag te allen tijde het onderzoek verlaten, zonder daarvoor een reden te moeten opgeven. Jouw antwoorden blijven vertrouwelijk en worden anoniem verwerkt.

Bij voorbaat hartelijk dank voor je deelname!

- ☐ Ik geef toestemming, begin met de vragenlijst.
- ☐ Ik geef geen toestemming, ik wil niet deelnemen.

Bijlage C

20 items van de vertaalde Nederlandse versie van de Positive and Negative Affect Schedule

(Peeters, Ponds & Vermeeren, 1996)

Overkoepelende emoties
Boosheid
Angst
Schuld
Vreugde

20 items
Geïnteresseerd
Overstuur
Uitgelaten
Van streek
Sterk
Schuldig
Angstig
Vijandig
Enthousiast
Trots
Prikkelbaar
Alert
Beschaamd
Geïnspireerd
Nerveus
Vastberaden
Aandachtig
Rusteloos
Actief
Bang

Bijlage D

Inhoud filmpje situatieschets hoofdonderzoek

Je hebt nog een aantal collega's gevraagd, maar helaas kan niemand de dienst overnemen. Dus besluit je toch je baas in te lichten.

Bijlage E

Vier versies van de manipulatie

Figuur E1

Onjuiste assumpties, expliciet geformuleerd

Figuur E2

Onjuiste assumpties door middel van sterke presupposities

Figuur E3

Onjuiste assumpties door middel van zwakke presupposities

Figuur E4

Geen onjuiste assumpties

Tabel E1

Overzicht van de verschillen tussen de condities

Expliciete onjuiste assumpties	Onjuiste assumpties d.m.v. sterke presuppositie-triggers	Onjuiste assumpties d.m.v. zwakke presuppositie-triggers	Geen onjuiste assumpties
Je laat het laat weten.	<u>Ik betreur</u> het feit dat je het zo laat laat weten. (factief)	Je laat het me nu <u>pas</u> weten. (focuspartikel)	Je laat het me meteen weten.
Je hebt een onschuldige verkoudheid.	<u>Ik ben verbaasd dat</u> je je ziekmeldt bij een verkoudheid. (factief)	Het is <u>maar</u> een verkoudheid. (focuspartikel)	Het zou kunnen dat het geen onschuldige verkoudheid is.
Verkoudheid is geen reden om thuis te blijven.	<u>Je weet dat</u> verkoudheid geen reden is om thuis te blijven. (factief)	<u>Zelfs</u> verkoudheid is een reden om thuis te blijven. (focuspartikel).	Verkoudheid is een reden om thuis te blijven.
Je hebt niet geprobeerd om het zelf op te lossen.	<u>Jammer dat</u> je niet geprobeerd hebt om het zelf op te lossen. (factief)	Heb je <u>wel</u> geprobeerd om het zelf op te lossen? (focuspartikel)	Je hebt geprobeerd om het zelf op te lossen.
Dat moet ik vaak voor je doen.	<u>Ik ben het vaak die</u> dat voor je moet doen. (cleft)	Dat moet ik <u>weer</u> doen. (iteratief)	Dat doe je vaak.
Jouw prioriteiten liggen elders.	<u>Ik realiseer me dat</u> jouw prioriteiten elders liggen. (factief)	Je hebt je prioriteiten <u>zeker</u> bij de zaak liggen.. (focuspartikel)	Je hebt je prioriteiten bij de zaak liggen.